

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1967

BRNO 1968

svým materiálem, tvarem a výzdobou jednoduché vlnovky o velkých výkyvech do okruhu keramiky tzv. blučinského typu, tj. do vyspělého devátého století. Nejbližší její analogie lze opět spatřovat v některých typech nádob pocházejících z hrobů blízkého pohřebiště doby velkomoravské „Na pískách“. V jednom místě severovýchodního rohu odkryvu jsme v hloubce 100 cm našli zlomky lidské lebeční kalvy s částečně dochovanou trepanací.

Je pozoruhodné, že I. L. Červinka do zkoumaného rohu tělesem silnice narušené části hradiště u Strachotína lokalizoval centrum opevnění. Celková situace ohbí valu zničeného při výstavbě silnice ukazuje, že zde byl vchod do opevnění. Exponovanost místa dokládá také množství hrotů šipek. Budoucí výzkum by měl za úkol zjistit rozsah a účel zjištěné destrukce u valu. Neméně závažný byl nálezný základů kamenné stavby, snad trosky velkomoravského velmožského dvorce s kostelem, který by však nebyl opevněn dnes dochovanou hradbou. Výskyt druhotně použitého kamene s maltou a zlomků keramiky ve valu nasvědčuje tomu, že samo opevnění počalo být budováno po zániku zděné stavby, tj. někdy v průběhu 10. století. Způsob výstavby opevnění, zjištěný řezem z roku 1967 a jeho použité prvky mají v podstatě obdobu ve stavební technice úseku valu na Pohansku u Břeclavě, zkoumaného za budovu zámečku-muzea. Odlišnost výstavby jiného zkoumaného úseku na Pohansku u Břeclavě má rovněž obdobu v jiném způsobu použité techniky, zjištěné při průkopu valu Svatopetrského hradiska (tzv. Petrovy louky) u Strachotína v roce 1948 J. Poulíkem. Pro obě hradiška je tedy charakteristické nedokončení projektu výstavby opevnění počáteční technikou, tj. patrně přerušení a její dokončení v pozdější době. Pro období dějin Moravy v 10. století, chudé na písemné zprávy, je však zejména pozoruhodné, že tu bylo i za změněných podmínek počato s výstavbou nižinného hradiště nedlouho po rozpadu Velké Moravy.

DIE RETTUNGSGRABUNG AUF DEM BURGWALL „LOUKA SV. PETRA“ BEI STRACHOTÍN (Bez. Břeclav)

Das Archäologische Institut der ČSAV, Zweigstelle Brünn, führte unter der Leitung des Verfassers weitere Sondagearbeiten im Bereiche des 19,6 ha umfassenden slawischen Burgwalls auf der Flur „Louka sv. Petra“ bei Strachotín pod Palavskými kopci durch. Der im nordwestlichen Teile nahe des Eingangs der Befestigungsanlage durchgeführte Wallschnitt brachte die Erkenntnis, daß die Konstruktion dieser Wallmauer der Bauweise der Fortifikation von Pohansko bei Břeclav gleich, die durch den Wallschnitt hinter dem Gebäude des als Museum dienenden Schlosses offenkundig wurde. Im Wallkörper unseres Forschungsobjekts entdeckten wir sekundär verwendete Steine mit Mörtel, der durch seine Zusammensetzung dem zu Steinbauten verwendeten Mauer-
mörtel der großmährischen Zeit entspricht. Es ist daher anzunehmen, daß sich irgendwo in der Nähe der Fundstelle die Einsturzschicht eines Kirchenbaus vielleicht, aus großmährischer Zeit befindet. Der Vergleich mit dem im Jahre 1948 durchgeführten Wallschnitt zeigte, daß wir es hier mit einer anderen Bauweise der Fortifikationsanlage zu tun haben; das spricht dafür, daß die im Verlaufe des 10. Jhs. begonnen Arbeiten an der Befestigungsanlage eine Zeitlang unterbrochen werden mußten und erst später fortgesetzt und beendet wurden. Ähnlich hätte auch der Aufbau der Wehranlagen von Pohansko bei Břeclav verlaufen können.

Der Suchgraben in nächster Nähe der Wallmauer des Burgwalls von Sv. Petr legte den oberen Horizont einer Destruktionsschicht aus kleinem Gestein und Keramik vom Beginn oder aus der ersten Hälfte des 11. Jhs. frei. Besonders wichtig ist die Entdeckung einer weitläufigen Einsturzschicht aus großen Steinen, die durch Gefäßfunde, Scherben und eiserne Pfeilspitzen aus dem 10. Jh. zeitlich eingeordneten werden konnte. Der älteste Horizont, der mit dem Bau der Befestigungsanlagen nicht in Zusammenhang gebracht werden kann, ist durch Funde von Keramik vom Blučina-typus aus dem 9. Jh. belegt. Zu den Keramikfunden aus dem 9. und 10. Jh. finden sich Entsprechungen in den Gräbern der unweit gelegenen großen slawischen Nekropole „Na pískách“ bei Dolní Věstonice. Bei der Untersuchung der unteren Schicht fanden wir unter anderem ein menschliches Schädelfragment mit einer Trepanationsöffnung.

FRAGMENT LIDSKÉ LEBKY Z HRADIŠTĚ „LOUKA SV. PETRA“ U STRACHOTÍNA (okr. Břeclav)

MILAN STLOUKAL, AŮ ČSAV Brno
LUBOŠ VYHNÁNEK, Radiologická klinika KU Praha

(Tab 84:1)

Z lebky se zachovala pouze část klenby, levá polovina čelní šupiny, většina levé kosti temenní a část pravé temenní kosti a malý kousek kosti týlní; ze švů je zachována většina levé poloviny švu

věncového, celý šev šípový a špička švu lambdového v těsné blízkosti lambdy. Na vnitřní desce klenby již nejsou švy vůbec patrné, na vnější desce obliterace ještě tak daleko nepokročila, ale na všech zachovaných úsecích se střídají místa zcela srostlá s místy, kde je linie švů dosud jasně patrná. Stáří zemřelého můžeme podle tohoto stavu odhadnout asi na 40 až 50 let.

Lebeční kosti jsou středně robustní, není však zachována žádná z částí, které mohou sloužit za východisko při určování pohlaví zemřelého. Celý nalezený fragment je ohraničen starými lomy, místy jsou okraje silně korodovány, staré lomy také původně při nálezu celou zachovanou část dělily na pět menších zlomků. Zvláštní pozornosti si na fragmentu zaslouhují tři nálezy, dva nezhojené záseky a trepanační otvor.

Trepanační otvor je na pravé temenní kosti těsně za bregmatem. Byl pravděpodobně oválný, ale přesně to nelze zjistit, protože jeho přední okraj chybi. Svými okraji zasahuje do bregmatické části šípového švu a zřejmě zasahoval i do pravé poloviny švu věncového, osou je orientován od šípového švu šikmo doprava dopředu, jeho vnitřní šířka je 23 mm, vnější asi 50 mm, délku nelze změřit. Trepanace je zhojená, okraje jsou pokryty nově vytvořenou kompaktnou. Laterální okraj trepanačního otvoru je zaoblený, poměrně strmý a na jeho hraně lze rozeznat zbytky původní struktury diploë. Mediální okraj je naproti tomu velmi pozvolný a je na něm vytvořen produktivní lem, který ještě zdůrazňuje rozdíl sklonu obou okrajů. Na rentgenovém snímku je mezi oběma okraji výrazný rozdíl; na laterálním lze sledovat strukturu diploické kresby až ke kontuře otvoru, zatímco stín mediálního okraje je bez struktury. Ve stínu kostních úlonků nejsou na rtg. snímcích prokazatelné patologické změny, v sousedství trepanačního otvoru nelze zjistit zánětlivou periostální reakci, diploická kresba je normální. Na vnitřní desce jsou na celém obvodu trepanace jasně patrné jemné cévní žlábký, probíhající kolmo k okraji, a to zejména v laterální části.

Ve vzdálenosti 40 mm od lambdy je šípový šev přerušen příčnou, 55 mm dlouhou hranou, která má jasně charakter sečné rány. Oba okraje této rány jsou nápadně rovné, hladké, bez známek hojení. V zadní části je po celé délce rány odlámána vrchní vrstva vnější desky obou temenních kostí.

Ve středu zachované části čelní šupiny je plochý žlábkovitý defekt, vzniklý snesením vnější desky a povrchní vrstvy diploë. Žlábek je široký 20 mm, jeho délku nelze zjistit, protože mediální okraj je odlomen. Nelze zjistit nejmenší stopy kostní reakce. Žlábek vznikl zřejmě zepředu vedeným zásekem, o čemž svědčí jemné paralelní žlábkování jeho předního okraje, které má směr zepředu dozadu. Protější zadní okraj je naproti tomu jemně hrbokatý, zde tedy došlo k odlomení odseknuté části kosti.

Na fragmentu lebeční klenby dospělého člověka tedy nacházíme jednak v těsném sousedství bregmatu zhojený trepanační otvor bez známek patologického kostního procesu na rentgenovém snímku. Kromě toho jsou na lebce ještě dvě nezhojená sečná poranění, jedno hluboké perforující v zadní části temene a druhé mělké na čelní kosti, obě bez nejmenších známek vitální kostní reakce. Závaznější je ovšem nález trepanačního otvoru.

DER FRAGMENTÄRE MENSCHENSCHÄDEL AUS DEM BURGWALL „LOUKA SV. PETRA“ BEI STRACHOTÍN

(Bez. Bř e c l a v)

An dem Bruchstück der Schädeldecke eines Menschen der annähernd im 40.—50. Lebensjahr starb, beobachteten wir einmal in nächster Nähe des Bregma eine verheilte Trepanationsöffnung, zum anderen zwei nicht verheilte Hiebwunden, eine am hinteren Teil des Scheitelbeins und eine am Stirnbein. Eine Geschlechtsbestimmung des Toten läßt sich aufgrund dieses Fragmentes nicht vornehmen. Der ganze Fund ist von alten Bruchstellen umgrenzt. Die Ränder der Trepanationsöffnung sind verheilt, nirgends zeigen sich auf den RTG-Aufnahmen Spuren eines pathologischen Prozesses. Beide Hiebwunden dagegen sind nicht verheilt, der Hieb, der die Pfeilnaht im hinteren Teil des Scheitelbeins traf, ist tief und perforierend, der zweite, der das Stirnbein verletzte, ist wenig tief, furchenartig und erreichte nur die Lamina externa und einen Teil der Diploë.

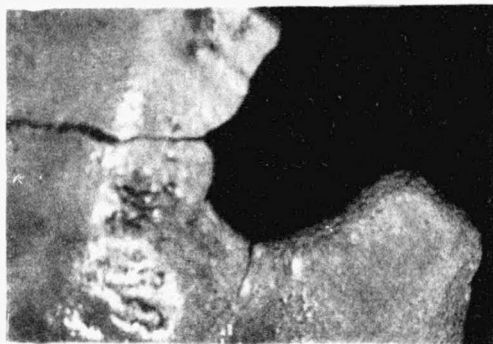
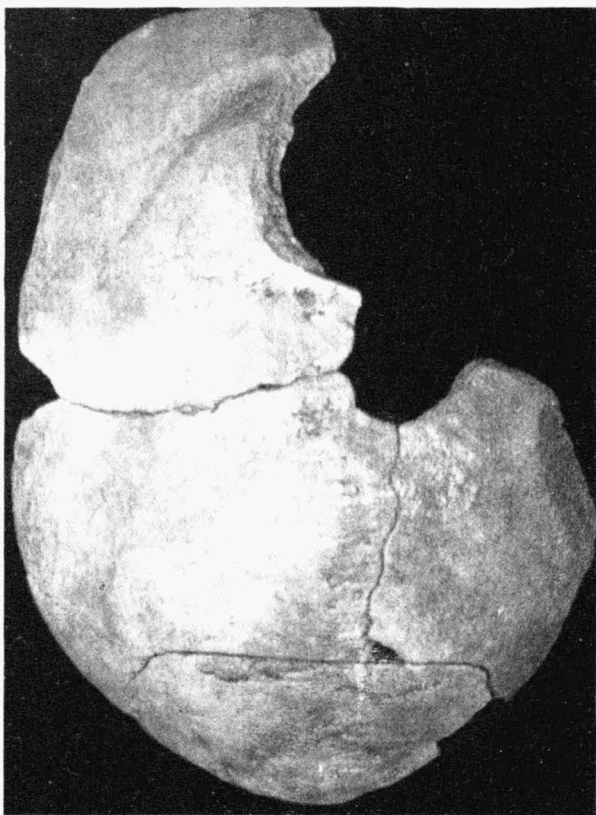
TECHNOLOGIE MALT Z VELKOMORAVSKÉHO HRADIŠTĚ VE STRACHOTÍNĚ (okr. Bř e c l a v)

LADISLAV PÁGO, AŮ ČSAV Brno

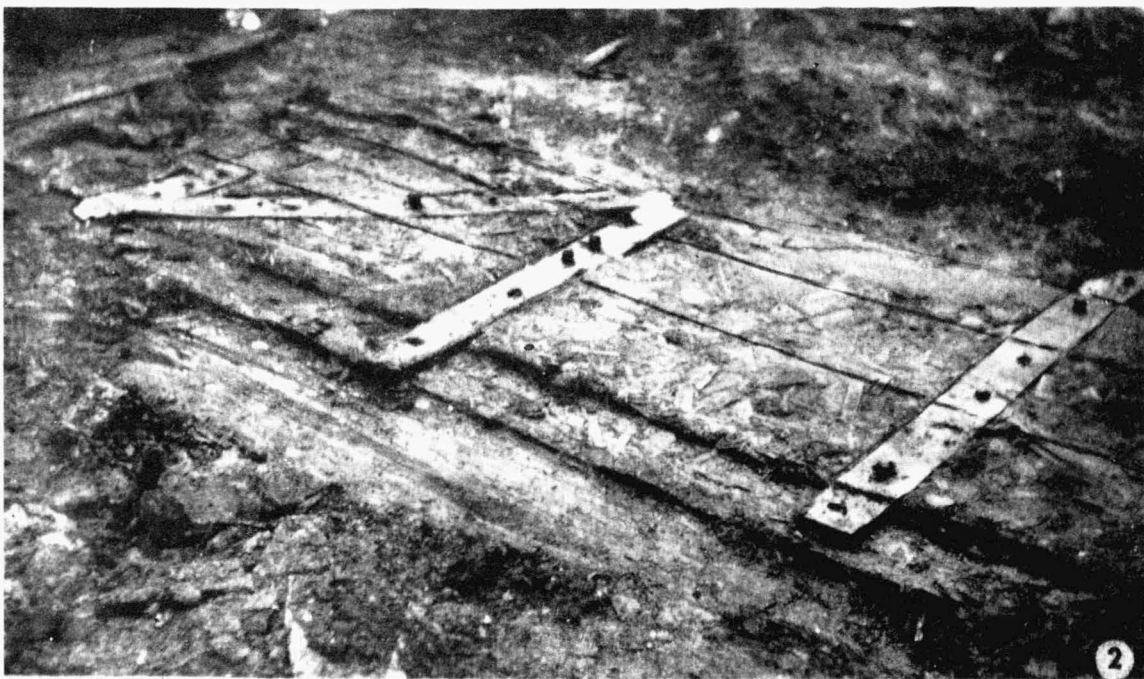
Základními stavebními prvky zděných staveb jsou malta a omítka. Jejich technologie prošla od nejstarších dob určitým vývojem a zkušenosti získané generacemi projevíly se i v technologické

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1967

Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc.
Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Řihovský
Překlady: Helena Plátková
Kresby: B. Ludíková, tab. 1—3 dr. B. Klima, tab. 8, 11—13 S. Ševčík
Na titulní obálce: Bronzový závěsek ze slovanského hradiska v Mikulčicích
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21
Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné
59/104/68.

1

2

Tab. 84.

1. Strachotín (okr. Břeclav). „Louka sv. Petra“. Fragment lidské lebky. Vlevo celkový pohled na zachovaný zlolek lebeční klenby, uprostřed zhojený trepanační otvor (jedna strana odlomena), nahoře malý žlábkovitý zásek v čelní kosti a dole dlouhý nezhojený zásek napříč šipovým švem. Vpravo nahoře detail trepanačního otvoru, vpravo dole detail žlábkovitého záseku v čelní kosti. — Fragment eines Menschenschädels. Links Gesamtansicht des erhaltenen Teils der Kalotte, inmitten die verheilte Trepanationsöffnung (eine Seite gebrochen) oben die kleine furchenartige Hiebwunde im Stirnbein, unten die lange unverheilte Hiebwunde quer durch die Pfeilnaht. Oben rechts Detailaufnahme der Trepanationsöffnung, unten rechts Detailaufnahme der furchenartigen Hiebwunde im Stirnbein; 2. Opava (okr. Opava) Středověká vrata. — Blick auf das mittelalterliche Tor.